

τιμωρία περιίπταμένη ὡς αἰμοσταγῆς δαίμων, ἰδοὺ ὁ Βραχμανισμὸς, θρησκεία ἀλλόκοτος συμφύρουσα τὴν πλέον πολὺπλοκον δεισιδαιμονίαν μετὰ τῆς πλέον λεπτολόγου μεταφυσικῆς, τὰς χαλεπωτέρας ἀπειλὰς μετὰ τῶν συμπαθεστέρων ἀξιομάτων καὶ ἀγρίαν τινὰ ὠμότητα μετ' ἄκρας εὐαισθησίας.

Νῦν δὲ ἴδωμεν, ἐν τινι ἐπαναστατικῇ αἰρέσει, ἣτις κατέστη καὶ αὐτὴ μεγάλη θρησκεία, τὰς ἀρχὰς τῆς φιλανθρωπίας καὶ τῆς ἀδελφότητος ἅς τινες ἐν δυνάμει περιεῖχεν ὁ Βραχμανισμὸς, ἐξαισιῶς ἀναπτυσσομένης καὶ ἀπὸ συνεπειᾶς εἰς συνέπειαν ἐπαγομένης τὸν ὄλεθρον τοῦ συστήματος τῶν κάστων καὶ τῆς θεοκρατίας. Τοιοῦτον εἶναι τὸ μέρος ὅπερ διεδραμάτισεν ὁ Βουδδισμὸς, κλάδος ἀποκεκομμένος τοῦ Βραχμανισμοῦ, ὅστις ἀναδείκνυται πολλῶ ὑπέρτερος τούτου κατὰ τὸ ἠθικὸν αἶσθημα.¹

¹Ἐπιταί το τέλος.

Θ. ΚΑΡΟΤΣΟΣ.

Η ΙΑΤΡΙΚΗ ΕΝ ΑΙΓΥΠΤΩ, ΠΡΟ 3500 ΕΤΩΝ

Ἐν Αἰγύπτῳ ἀνεκαλύφθη οὐ πρὸ πολλοῦ ὑπὸ τοῦ διασήμεου ἀρχαιολόγου Ἐβερς τὸ ἀρχαιότατον τῶν περὶ ἰατρικῆς ὑπαρχόντων βιβλίων. Τὸ βιβλίον τοῦτο, ἀνῆκον εἰς τινὰ βιβλιοθήκην τοῦ Φαραῶ, συνεγράφη καθ' ὃν χρόνον ὁ μὲν Ἰωσήφ ἦν ἀντιβασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου, ὁ δὲ πατὴρ αὐτοῦ Ἰακώβ μετέβη ἐκεῖσε μετὰ τῆς οἰκογενείας του.

Πρὶ τινῶν ἐτῶν οἱ ἐγγχώριοι Ἀραβες ἀνεύθρον παρὰ τὰς Θήβας ἐν Δερ-ἐλ-Μεδινέτ μέγαν ἀριθμὸν παπύρων ἐν τινι σπηλαίῳ, ἐξ ὧν κατὰ τὸν ἰδόντα αὐτοὺς Ἀγγλον Χάρρις σάκκος ὀλόκληρος ἐδύνατο νὰ πληρωθῇ. Καὶ ὁ μὲν σοφὸς οὗτος ἠγόρασέ τινες αὐτῶν, οἱ δὲ Ἀραβες ἀπέκρυψαν τοὺς περισσοτέρους καὶ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν προσφέρουσιν εἰς ἀγορὰν τοῖς περιηγηταῖς.

Οἱ πάπυροι οὗτοι διαφόρους περιέχοντες πραγματείας εἶναι γεγραμμένοι διὰ χαρακτῆρων ἱερογλυφικῶν ἀρχαιοτάτων ἀλλ' ὁμοιοσχήμεων, ἀνῆκον δὲ κατὰ τοὺς ἐπισημοτέρους τῶν αἰγυπτιοδικῶν εἰς τὴν μεγάλην βιβλιοθήκην τὴν παρὰ τοῦ Φαραῶ Ῥαμέσεως ἰδρυθεῖσαν ἐν Μεδινέτ-Χαβὼν καὶ ἐγράφησαν κατὰ τὴν 18^{ην} δυναστείαν, ἥτοι κατὰ τὸν 15^{τον} αἰῶνα π. Χ. Μετὰ τὸν Χάρρις καὶ ἄλλοι πολλοὶ περιηγηταὶ ἠγόρασαν τινες ἐκ τῶν παπύρων τούτων. Ἄλλ' ὁ ἐσχάτως παρὰ τοῦ Ἐβερς ἀπὸ τινος Κόππου ἀγορασθεὶς καὶ ἐν δυοῖ τόμοις δημοσιευθεὶς εἶναι ὁ

μεγαλείτερος μὲν τῶν λοιπῶν, ὁ περιεργότερος δὲ, ὡς μνημεῖον μέχρις ἡμῶν περιωθὲν τῆς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Αἰγυπτίοις ἰατρικῆς ἐπιστήμης, ἐπιγράφεται δὲ, *Κῶδιξ, ἥτοι σύντομος τῶν κατὰ τῶν ἀρρώστιῶν φαρμάκων*. Κατὰ τὸν Ἐβερς ἀνῆκεν εἰς τὰς συγγραφὰς ἐκεῖνας αἰτινες ἐγράφοντο χάριν τῆς διδασκαλίας τῶν νέων Αἰγυπτίων τῶν μεταξὺ τῶν ἱερέων καὶ τῶν σοφῶν καταλεγόμενων ἢ παρ' αὐτοῖς μαθητευόντων. Δὲν εἶναι πλήρες ἰατρικὸν σύγγραμμα ἀλλὰ μᾶλλον ἐγχειρίδιον θεραπευτικῆς ἢ φαρμακολογίας, τὸ δὲ πρῶτον κεφάλαιον αὐτοῦ ἐπιγράφεται *ὁδηγία περὶ τῆς ἐπὶ οἰουδήποτε μέλους τοῦ ἀνθρώπινου σώματος ἐπιθέσεως τῶν φαρμάκων*.

Ἡ ἰατρικὴ ἐπιστήμη δὲν ἦτον ἀμιγῆς δεισιδαιμονίας παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις, οἵτινες ὁσάκις ἐποιοῦντο χρῆσιν τῶν φαρμάκων δὲν ἠμέλουν τῶν μαγικῶν ἐπικλήσεων. Τοῦτ' αὐτὸ παρατηρεῖται ἔτι καὶ νῦν σήμερον ἐν τε τῇ Ἑλλάδι καὶ ἀλαχοῦ παρὰ τοῖς ἀγρόταις, παρ' οἷς συνήθως οἱ ἀρρώστοι θεραπεύονται ὑπὸ ἐμπειρικῶν, εἴτε ἀνδρῶν εἴτε γυναικῶν. Πολλοὶ τῶν ἡμετέρων ἀναγνωστῶν θὰ εἶδον ἢ θὰ ἤκουσαν ὅτι οἱ ἀγαθοὶ οὔτοι ἐμπειρικοὶ καὶ πρὸ πάντων αἱ γυναῖκες (ἐξ ὧν καὶ ἡ παρὰ Γάλλοις ἔκφρασις remède de bonne femme) δὲν ἀμελοῦσιν, ὅτε δίδουσιν ἢ ἐπιθέτουσι τὰ ἰατρικά των, τῶν ἐξορκισμῶν. Περὶεργος αὕτη ὁμοιότης τῆς δεισιδαιμονίας καὶ τῆς ἀμαθείας ἐν τῇ ἀποστάσει τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τόπου!

Τούτου ἕνεκα εὐθὺς ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος παπύρου ὁ συγγραφεὺς ἐξαιτῶν τὴν χρησιμότητα τοῦ ἐξορκισμοῦ προτρέπει τοὺς θεραπεύοντας νὰ μὴ λησμονῶσιν αὐτὸν ὁσάκις πρόκειται νὰ ἐπιθέσωσι φάρμακόν τι ἐπὶ τοῦ πάσχοντος μέλους τοῦ ἀρρώστου.

Εἰς τὰς γενικὰς ἐξορκιστικὰς ὁδηγίας ἔπεται ἡ μακρὰ σειρά τῶν φαρμάκων ὧν πρέπει νὰ γίνηται χρῆσις κατὰ τὰς διαφόρους ἀρρώστιας, καὶ ὧν ὀρίζεται ἡ δόσις.

Ἐχομεν λοιπὸν ἐνταῦθα ἀληθεῖς ἰατρικὰς συνταγὰς.

Πρώτη αἰτία πασῶν τῶν ἀρρώστιῶν εἶναι κατὰ τοὺς Αἰγυπτίους ἡ κατάχρησις τῆς τροφῆς. Ὅθεν μακρὰ σειρά συνταγῶν ὀρίζει τὰ κατὰ τῶν νοσημάτων τῆς κοιλίας φάρμακα, καὶ δὴ τὰ κατὰ τῶν φλεγμονῶν, τῶν ἀποστημάτων, τῶν ἐξοιδημάτων, τῆς γαστρίτιδος, τῆς ἐντερίτιδος, τῆς περιτονίτιδος κλπ. Καὶ ποῦ μὲν ὀρίζονται ἐξωτερικὰ φάρμακα, ποῦ δὲ καὶ ἐσωτερικὰ.

Μετὰ τὰ νοσήματα τοῦ στομάχου, ὅστις καλεῖται ἐν τῷ παπύρῳ *θύρα τῆς καρδίας*, ἔρχεται ἡ μακρὰ σειρά τῶν λοιπῶν νοσημάτων καὶ τῶν προσιδιαιχόντων ἐκάστῳ τούτων φαρμάκων.

Ἄξιον σημειώσεως εἶναι τὸ περὶ τῶν νοσημάτων τῶν ὀφθαλμῶν κεφάλαιον, διότι ἐν αὐτῷ ἀπαντῶσι πάντα σχεδὸν τὰ νοσήματα τὰ ὑπὸ

1. Εἶναι σήμερον γεγονός ἀναντιρρήτων, κατὰ τὰς θαυμασίας ἐρεῦνας τοῦ κ. Εὔγ. Βουρνούφ (Ἐισαγωγή εἰς τὴν Ἱστορίαν τοῦ Βουδδισμοῦ, Παρίσιος, 1844), ὅτι ὁ Βουδδισμὸς εἶναι μεταγενέστερος τοῦ Βραχμανισμοῦ, ὅτι παρήχθη ἐκ τοῦ Βραχμανισμοῦ ὡς ὁ Προτεσταντισμὸς ἐκ τοῦ Καθολικισμοῦ, ὅτι εἶδε τὸ φῶς ἐν Ἰνδία καὶ ὅτι ἡ πρώτη γλώσσα ἣν ἐλάλησεν εἶναι ἡ Σανσκριτικῆ.

τοῦ ἡμετέρου Γαληνοῦ περιγραφόμενα. Ἐκτὸς τῶν ἐιδικῶν κατὰ τούτων φαρμάκων, ὧν ἐνία δοτέα κατὰ τὴν ὥραν τοῦ ἔτους, συνιστᾶται καὶ ἡ χρῆσις τῆς χολῆς ὡς κολληρίου, τοῦθ' ὅπερ εὔρηται καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἰατρικῇ.

Μακρὸν εἶναι τὸ κεφάλαιον τὸ πραγματευόμενον τὰ τῆς ἐγγυμοσύνης, τῆς λοχείας καὶ τῆς γαλουχίας τοῦ νεογνοῦ. Ἐν αὐτῷ δρίζονται πάντα τὰ ὠφέλιμα τῇ μητρὶ, τῷ νεογνῷ καὶ τῇ τροφῷ. Μεταξὺ δὲ τῶν ἄλλων ἐν αὐτῷ περιέργων ἀξία μνείας εἶναι ἡ περιὶ τοῦ βιωσίμου τοῦ νεογνοῦ ἐξῆς παρατήρησις. Ἐὰν τοῦτο, κατὰ τὸν αἰγύπτιον συγγραφέα, φωνάζῃ Οὐί, θὰ ζήσῃ, ἐὰν δὲ Ἄ, θὰ ἀποθάνῃ.

Μετὰ τὴν νοσολογίαν ταύτην καὶ τὴν φαρμακολογίαν ἔρχεται πραγματεία τις περὶ τῆς ἐπιστήμης τῆς καρδίας, ἐξ ἧς συνάγεται ὅτι οἱ Αἰγύπτιοι ἔχρῳντο τῇ ἀκρόασει ὅπως κρίνωσι περὶ τῆς τακτικῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος· εἶτα δὲ σειρά φαρμάκων περὶ καταστροφῆς τῶν ἐντόμων καὶ τῶν φαρμάκων καὶ περὶ θεραπείας τῶν πασχόντων ἀδέγων, τῶν κύστεων, τῆς βρογχοκήλης, ἐνταῦθα δὲ διὰ πρώτην φοράν δρίζεται ἐγχείρισις χειρουργική. Ἀπαντῶσι δὲ καὶ τινες συνταγαὶ βλαπτικαί, οἷον περὶ τῶν τρόπων τοῦ ἐξερθεῖναι παραλύσειν ἢ πτώσειν τῆς κόμης, ἐπὶ τέλους δ' ἕτεραι περὶ κατασκευῆς ἀρωμάτων καὶ κοσμητικῶν, ὧν τινὰ ἀφορῶσιν ἰδίως εἰς τὴν ἐπιμέλειαν τῆς κόμης, ὅπως ἐμποδίζεται ἡ πτώσις καὶ ἡ λεύκανσις αὐτῆς. Μία ἐκ τῶν συνταγῶν τούτων ἀποδίδεται εἰς τὴν βασιλίссαν Σάχ, μητέρα τοῦ βασιλέως Τεῦτα (τῆς 4^{ης} δυναστείας, ἦτοι 4000 ἔτη π. Χ.) Ἐτέρη δὲ τις περὶ βαφῆς τῶν λευκῶν τριχῶν εἶναι ἀξία ἰδιαίτερας μνείας, διὰ τὸ παράδοξον τῆς κατασκευῆς, διότι ἔχει ὡς ἐξῆς· Λάβε ὄνυχα ὄνου ἐψημένον· ῥάκη λινοστολῆς κοπανισμένα μετ' ἐλαίου· ὄφιν μέλινα, σκόληκας ἐβρασμένους ἐν ἐλαίῳ, καὶ ποίησον ἀλοιφήν. Εἶναι ἀμφίβολον ἐὰν οἱ τῇ σήμερον νέον ἐκάστοτε φάρμακον περὶ βαφῆς τῶν λευκῶν τριχῶν ἐφευρίσκοντες ἀγύρται θελήσωσιν ἢ δυνηθῶσιν νὰ ὠφεληθῶσιν ἐκ τῆς τοιαύτης ἀνακαλύψεως. Ἄλλ' ὡς οἱ ἐξορκισμοὶ περὶ ὧν ἀνωτέρω ὁ λόγος, καὶ ἡ συνταγὴ αὕτη ἀποδεικνύει πόσον αἱ ἀδυναμίαι ἢ μᾶλλον αἱ μωρίαι τῶν ἀνθρώπων εἶναι ἀρχαῖαι.

A. ΜΟΣ.

Η ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΣ ΤΗΣ ΑΝΑΓΝΩΣΕΩΣ

Ἐκ τῶν τοῦ Ἐδουάρδου Λαβουλαί.

Ἡ ἀνάγνωσις οὔτε ἡ καθολικὴ ἐπιστήμη εἶναι, οὔτε ἡ καθολικὴ σοφία· ἀλλ' ὅστις συνείησεν ν' ἀναγινώσκῃ, δύναται πάντοτε ἐφ' οἰουδήποτε ζητήματος νὰ συμβουλευεταί πείραν ἀφιλοκερδῆ, καὶ εὐρυτέραν τῆς ἰδικῆς του.

Τοῦτο εἶναι τὸ μέγιστον πλεονέκτημα τῆς ἀναγνώσεως. Καὶ τῷ ὄντι, ὅποιοι εἰσὶν οἱ λαοὶ οἱ στερούμενοι βιβλίων, οἱ ἰθαγενεῖς Ἴνδοι τῆς Ἀμερικῆς, ἐπὶ παραδείγματι; Οἱ Ἴνδοι δὲν ἔχουσι παρελθόν, κέκτηνται δὲ μόνον ἀναμνήσεις τινὰς ἀορίστους, διατηρουμένας εἰς τὴν μνήμην τῶν γερόντων ἐκάστης φυλῆς. Οὕτω δὲ ἡ πείρα οὐδὲν οὐδέποτε παρ' αὐτοῖς ἰδρῦει. Ἐὰν τις αὐτῶν ἐφεύρῃ ὄπλον τελειότερον τῶν ἐν χρῆσει, ὅταν τοῦτο καταστροφῇ, θὰ λησμονηθῇ ἐντελῶς. Ὁ πολιτισμὸς δὲν δύναται νὰ ῥιζωθῇ παρὰ λαοῖς στερουμένοις παρελθόντος· ὁμοιάζουσι πρὸς ἀνθρώπους στερουμένους μνήμης, καὶ διὰ τοῦτο ἐμμένουσιν εἰς ἀγρίαν κατάστασιν. Καὶ κατὰ τοῦτο ὑπερτεροῦμεν αὐτῶν ἡμεῖς, οἵτινες κεκτήμεθα παρελθόν, διότι ζῶμεν καὶ σκεπτόμεθα τῇ βοήθειᾳ τῆς πείρας τριςχιλίων ἢ τετρακισχιλίων ἐτῶν, χάρις εἰς τὰ βιβλία· ἐν ᾧ τοῦναντίον οἱ λαοὶ ἐκεῖνοι ζῶσι βίον ἐφήμερον, καὶ ἐκπλήσσεται τις, βλέπων ὅτι, μετὰ δύο αἰῶνας ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν Ἀγγλων ἐν Ἀμερικῇ, οἱ ἰθαγενεῖς Ἴνδοι εἰσὶν ἐπίσης ἀμαθεῖς, ὅσον καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν οἱ πρῶτοι Εὐρωπαῖοι ἄποικοι ἐπάτησαν τὸν πόδα ἐπὶ τῆς χώρας αὐτῶν.

Τὸ βιβλίον εἶναι λοιπὸν ἡ πείρα τοῦ παρελθόντος. Καὶ ἔτι πλέον. Εἶναι τι ζῶν, ψυχὴ οἰονεὶ ἀναβιοῦσα ἐκάστοτε καὶ ἀπαντῶσα πρὸς πᾶσαν ἡμῶν ἐρώτησιν.

Θαυμάζω μεγάλως τὴν φωτογραφίαν, ἐφεύρεσιν ἀρίστην ἀληθῶς. Καὶ εἶναι βεβαίως θαυμασίον νὰ μεταχειρίζομεθα ἀντὶ ἐργαλείου τὸν ἥλιον, καὶ νὰ ἐπιτάσσωμεν αὐτῷ νὰ μᾶς διατηρῇ τὴν ἀνάμνησιν ἐκεῖνων, οὓς ἠγαπήσαμεν. Ἄλλ' ἡ φωτογραφία δὲν ὀμιλεῖ. Λάβετε τοῦναντίον οἶον· δήποτε βιβλίον, βιβλίον συγγραφῆς, ὃν οὐδέποτε ἴδατε, τὰ ἔργα ἂν θέλητε τοῦ Μολιέρου, καὶ θὰ φαντασθῆτε τὸν Μολιέρον ἑτοιμον νὰ γελᾷ μετ' ὑμῶν· λάβετε τὸν Δὸν Κιχώτον, καὶ θὰ φαντασθῆτε τὸν Κερβάντην, διηγούμενον ὑμῖν τὰς ἡδονὰς καὶ τὰς πικρίας του.

Συνιστάμεθα ἐκ σώματος, πνεύματος καὶ καρδίας· ἀναζητήσωμεν τὸ κέρδος, ὅπερ ἕκαστον τῶν στοιχείων τούτων τῆς ἡμετέρας φύσεως δύναται ἐκ τῶν βιβλίων νὰ πορισθῇ.

Εἰς τὸ ἡμέτερον σῶμα ἐν πρώτοις ἡ ἀνάγνωσις μεγίστην καὶ ἀναμφίλεκτον παρέχει χρησιμότητα. Ὀλίγιστοι ἔχουσι γνώσεις τινὰς τῆς ὑγιεινῆς, τῆς ἐπιστήμης δὴλον ὅτι ἐκεῖνης ἥτις διδάσκει ποίας φροντίδας πρέπει νὰ λαμβάνωμεν οὐ μόνον περὶ ἡμῶν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν οἰκίων μας, περὶ τῶν ἐνδιατημάτων μας, περὶ τῶν τέκνων μας. Καὶ ἐν τούτοις ἡ ὑγεία εἶναι θησαυρὸς πολύτιμος, καὶ ἐκ ταύτης ἐξήρτηται ἡ τύχη καὶ ἡ ὑπαρξίς τοῦ ἐργάτου.

Πλείστοι ὅσοι ἐργάται προσεβλήθησαν ὑπὸ δεινοτάτων ἀσθενειῶν, διότι, ἀγνοοῦντες καὶ τὰς